

УДК 339.564

Миронова М.І.

myronowa@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1438-4394

Researcher ID: AFT-3556-2022

*к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТ УКРАЇНСЬКОГО МЕДУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті розглядаються особливості експорту меду з України, зокрема сучасні тенденції, виклики та перспективи розвитку галузі. Україна є одним із провідних світових виробників та експортерів меду, а його постачання на міжнародні ринки відіграє значну роль у розвитку агропромислового комплексу країни. Аналізуються основні ринки збуту українського меду, серед яких ключові позиції займають країни Європейського Союзу, США, Канада, Близький Схід та Азія. Окреслено проблеми, з якими стикаються вітчизняні виробники та експортери, такі як коливання попиту, конкуренція з іншими країнами-виробниками, жорсткі вимоги до якості та сертифікації продукції. Висвітлено вплив зовнішньоекономічної політики, змін у законодавстві та вимог міжнародних ринків на процес експорту меду. Зазначено основні чинники, що сприяють розвитку галузі, серед яких застосування інноваційних підходів до підвищення якості продукції, вдосконалення логістичних процесів, розширення асортименту продукції, диверсифікація ринків збуту та впровадження сучасних методів ведення бджільництва. Розглянуто роль державної підтримки, міжнародних програм співпраці та ініціатив щодо стимулювання розвитку галузі. Окрему увагу приділено впливу війни на експорт українського меду. Проаналізовано основні наслідки військових дій для виробничого процесу, зокрема руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, втрату виробничих потужностей та зменшення кількості пасічників у постраждалих регіонах. Підсумовано основні труднощі, спричинені блокадою морських портів та ускладненням логістичних маршрутів. Запропоновано можливі адаптаційні механізми для експортерів, зокрема диверсифікацію логістичних шляхів, розширення географії постачання та використання альтернативних фінансових інструментів для подолання економічних викликів. У статті використано статистичні дані, аналітичні матеріали та експертні оцінки, які дозволяють оцінити поточний стан експорту меду з України та прогнозувати подальші тенденції розвитку галузі в умовах глобальних економічних змін та геополітичної нестабільності. Попри значний експортний потенціал, зумовлений якісними характеристиками продукції та природними умовами, сприятливими для бджільництва, українські експортери зіткнулися з низкою проблем. Основні ринки збуту, зокрема країни Європейського Союзу, США та Азії, залишаються ключовими напрямками експорту, однак логістичні труднощі, блокада портів, руйнування транспортної інфраструктури та зростання витрат на перевезення значно ускладнили доступ до міжнародних ринків. Зроблено висновок, що для подолання існуючих проблем необхідно розширювати альтернативні логістичні маршрути, зокрема через західні кордони України, активніше співпрацювати з міжнародними організаціями та донорами для підтримки виробників.

Ключові слова: експорт, імпорт, мед, зовнішня торгівля, міжнародна торгівля, торговельні відносини, державне регулювання, конкурентоспроможність.

Myronova Mariana

myronowa@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1438-4394

Researcher ID: AFT-3556-2022

Ph.D., Associate Professor at the Department of International Economic Relations,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv

THE IMPACT OF THE WAR ON THE UKRAINIAN HONEY EXPORT TO THE EUROPEAN UNION

Abstract. The article examines the peculiarities of honey exports from Ukraine, focusing on current trends, challenges, and prospects for the industry's development. Ukraine is one of the world's leading honey producers and exporters, and its supply to international markets plays a significant role in the development of the country's agro-industrial complex. The article analyzes the main markets for Ukrainian honey, with key destinations including the European Union, the United States, Canada, the Middle East, and Asia. The challenges faced by domestic producers and exporters such as fluctuations in demand, competition with other producing countries, and stringent quality and certification requirements are outlined. The impact of foreign economic policy, legislative changes, and international market requirements on the honey export process is highlighted. The key factors driving industry development are identified, including the adoption of innovative approaches to improving product quality, optimizing logistics processes, expanding product range, diversifying export markets, and implementing modern beekeeping methods. The role of state support, international cooperation programs, and initiatives aimed at stimulating the industry's growth is also considered. Special attention is given to the impact of the war on Ukrainian honey exports. The article analyzes the main consequences of hostilities for the production process, including the destruction of infrastructure, the mining of agricultural land, the loss of production capacities, and the decline in the number of beekeepers in affected regions. The major difficulties caused by the blockade of seaports and the disruption of logistics routes are summarized. Possible adaptation mechanisms for exporters are proposed, such as diversifying logistics routes, expanding the geography of supplies, and utilizing alternative financial instruments to mitigate economic challenges. The study relies on statistical data, analytical materials, and expert assessments to evaluate the current state of Ukraine's honey exports and forecast future trends in the industry amid global economic shifts and geopolitical instability. Despite the significant export potential, due to the qualitative characteristics of the products and natural conditions favorable for beekeeping, Ukrainian exporters have faced a number of problems. The main sales markets, in particular the countries of the European Union, the USA and Asia, remain key export destinations, however, logistical difficulties, blockade of ports, destruction of transport infrastructure and increase in transportation costs have significantly complicated access to international markets. It was concluded that to overcome the existing problems it is necessary to expand alternative logistics routes, in particular through the western borders of Ukraine, to cooperate more actively with international organizations and donors to support producers.

Keywords: exports, imports, honey, foreign trade, international trade, trade relations, government regulation, competitiveness.

JEL Classification: F14, Q17

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-44-16>

Постановка проблеми. Україна є одним із найбільших світових виробників меду, займаючи провідні позиції серед експортерів цього продукту. Протягом останніх років український мед користувався значним попитом на міжнародних ринках, особливо в країнах Європейського Союзу, США та Близького Сходу. Висока якість, натуральність і конку-

рентна ціна українського меду зробили його важливим елементом глобального агропродовольчого ланцюга.

Однак війна призвела до суттєвих змін у виробництві та експорті. Бойові дії, знищення інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, скорочення бджолярських господарств і проблеми з логістикою

спричинили зменшення обсягів виробництва меду. Багато пасік опинилися в зонах активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, що унеможливило їхню діяльність. Крім того, зростання вартості виробничих ресурсів, зокрема цукру та вощини, суттєво вплинуло на собівартість меду, зменшивши прибутковість бджолярства.

Попри ці виклики, українські експортери змогли частково адаптуватися до нових умов. Спостерігається збільшення поставок меду до Європейського Союзу, що пов'язано з тимчасовим скасуванням митних зборів та квот на українську продукцію. Це дозволило не лише зберегти експортні показники, а й навіть збільшити їх у певних напрямках. Проте основною проблемою залишається збереження конкурентоспроможності українського меду на світових ринках, оскільки нестабільність внутрішньої економіки та складна ситуація з логістикою можуть створювати перешкоди для довгострокового розвитку експорту.

Дослідження впливу війни на експорт українського меду є важливим для розробки стратегій підтримки та відновлення цієї галузі. Збереження та розвиток експорту сприятиме економічній стабільності аграрного сектору, забезпечить робочі місця для бджолярів і зміцнить позиції України на міжнародному ринку меду. Враховуючи важливість бджільництва не лише як економічної, але й як екологічної галузі, підтримка експорту українського меду стане одним із ключових аспектів відновлення сільського господарства України в післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження висвітлюють значний вплив війни на експорт українського меду, акцентуючи увагу на зміні торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом. Зокрема, Zawojcka, Siudek (2023) наголошують, що тимчасова лібералізація торгівлі агропродовольчими товарами призвела до зростання імпорту українського меду до ЄС, особливо в Польщі [1]. З іншого боку, Popescu, Șerban (2023) зосереджують увагу на порівняльних перевагах у торгівлі медом серед провідних країн-експортерів ЄС, підкреслюючи, що Болгарія, Угорщина, Румунія та Греція мають сильні позиції, тоді як Польща та Бельгія демонструють слабші показники. Це підкреслює необхідність підтримки конкурентоспроможності українського меду на європейському ринку [2].

Водночас інші дослідження акцентують увагу на внутрішніх викликах українського

ринку меду. Kryvenko (2024) наголошує, що війна спричинила зниження виробництва та експорту меду через окупацію територій, знищення пасік та логістичні проблеми [3]. Також Куць, Макарчук (2023) підкреслюють необхідність адаптації українських бджолярів до нових умов та пошуку шляхів відновлення виробництва й експорту меду [4]. З іншого боку, Журавльова, Сментина (2019) аналізують кон'юнктуру світового ринку меду та перспективи для України, свідчаючи про можливість для українських експортерів, незважаючи на існуючі труднощі [5].

Разанова, Скоромна, Микитюк (2017) наголошують на важливості розробки стратегій підтримки та відновлення галузі, акцентуючи увагу на необхідності адаптації до нових умов [6]. Водночас Dankevych V., Dankevych Y., Ryvovar P. (2018) звертають увагу на зміни у світовій кон'юнктурі ринку меду, що впливають на конкурентоспроможність українського меду [7]. Таким чином, сучасні наукові публікації зосереджують увагу на комплексному аналізі впливу війни на експорт українського меду, висвітлюючи як зовнішні, так і внутрішні чинники. Загалом автори погоджуються, що збереження експортного потенціалу є ключовим завданням для подальшого розвитку бджільництва в Україні.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити вплив війни на експорт українського меду, визначити зміни у структурі зовнішньої торгівлі, логістичні виклики та шляхи адаптації галузі до нових реалій, оцінити втрати та можливість для українських експортерів, визначити роль міжнародної підтримки та державного регулювання у відновленні експорту, розробити рекомендації щодо диверсифікації ринків збуту та підвищення конкурентоспроможності українського меду на світовому ринку в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна в Україні суттєво трансформувала структуру виробництва та експорту меду, спричинивши як внутрішні виклики, так і зміни в міжнародній торгівлі. Україна традиційно входить до числа найбільших світових експортерів меду, зокрема до країн Європейського Союзу, що робить її важливим «гравцем» у цій галузі. Незважаючи на складні умови, національні виробники змогли адаптуватися до нових реалій, зберігаючи свою присутність на ключових ринках. Проте економічні виклики, пов'язані зі зміною торговельних умов, зростанням вироб-

ничих витрат та логістичними проблемами, залишаються суттєвими факторами, які можуть вплинути на подальший розвиток галузі.

У 2023 році обсяг світового виробництва натурального меду досяг приблизно 1,8 мільйона метричних тонн, що свідчить про стабільність у порівнянні з попередніми роками. Серед провідних країн-виробників меду виділяються Китай, Канада, Іран, Аргентина, Україна, Індія, Мексика, Сполучені Штати Америки та Бразилія. Ці країни разом забезпечують значну частку світового виробництва меду [8].

Попри воєнні ризики, українська медова галузь демонструє стійкість, зберігаючи високі показники експорту. Україна стабільно входить до п'ятірки найбільших світових постачальників меду, посідаючи четверте місце після Китаю (152,6 тис. тонн), Індії (98,7 тис. тонн) та Аргентини (68,9 тис. тонн). За останні десять років експорт українського меду зріс більш ніж у п'ять разів, що є результатом підвищеної інтеграції в міжнародну торгівлю, ефективного використання природних ресурсів та високої якості української продукції. Окрім Європейського Союзу, український мед постачається до США, Великої Британії, Канади, Швейцарії, Туреччини, Японії, Катару та Йорданії, що свідчить про диверсифікацію ринків збуту та перспективи подальшого розширення географії експорту.

Зростання експорту у 2023 році стало можливим завдяки низці факторів. По-перше,

сприятливі торговельні умови з ЄС дали змогу українським виробникам активно використовувати відкритий ринок для збуту своєї продукції. По-друге, попит на натуральні та екологічно чисті продукти в Європі залишається високим, що забезпечує стабільний інтерес до українського меду. По-третє, зниження внутрішнього споживання через економічну кризу та війну змусило виробників активніше орієнтуватися на зовнішні ринки. Водночас галузь стикається з викликами, зокрема зростанням собівартості виробництва через інфляційні процеси, труднощами з логістикою та загрозою втрати частки ринку через нові обмеження з боку ЄС.

Незважаючи на збільшення фізичних обсягів експорту, вартість меду знизилася до 121,38 млн дол., що на 11,4 % менше, ніж у 2022 році, і на 15,5 % менше, ніж у 2021 році. Це свідчить про падіння середньої експортної ціни на український мед. У 2023 році вона склала 2193 дол. за тону, що на 23 % менше, ніж у попередньому році. Зниження ціни могло бути спричинене як зростанням конкуренції з боку інших виробників, так і необхідністю швидкого реалізування запасів через фінансовий тиск на пасічників. Натомість за дев'ять місяців 2024 року експорт меду приніс 124,82 млн доларів, що на 44,3 % перевищує показник за той самий період 2023 року (рис. 2) [9].

Основним ринком збуту залишається Європейський Союз, який імпортував 93,6 %

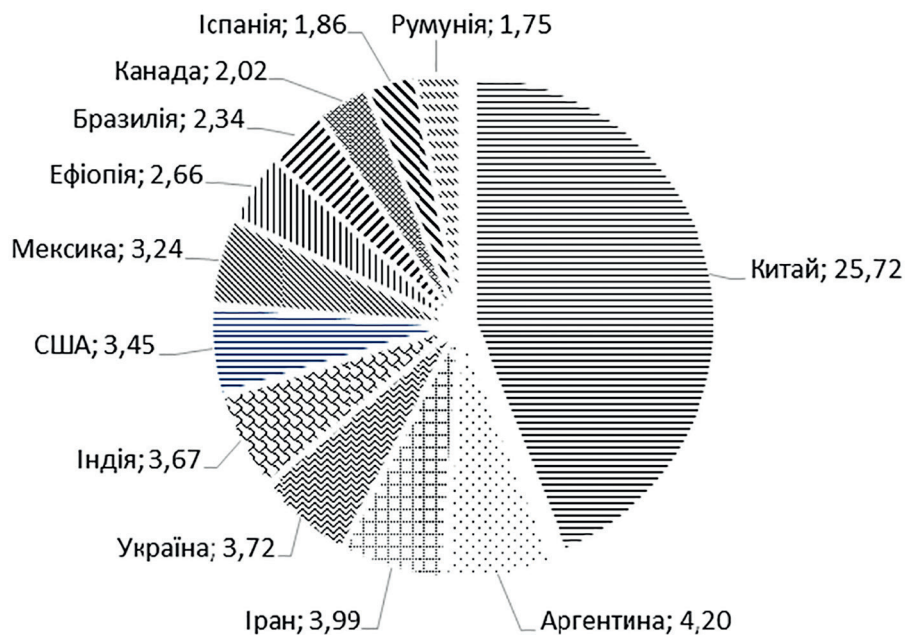

Рис. 1. Частка світового виробництва меду за країнами (у % від загального обсягу виробництва) у 2023 р. (15 країн-лідерів)

Джерело: побудовано автором за даними [8]

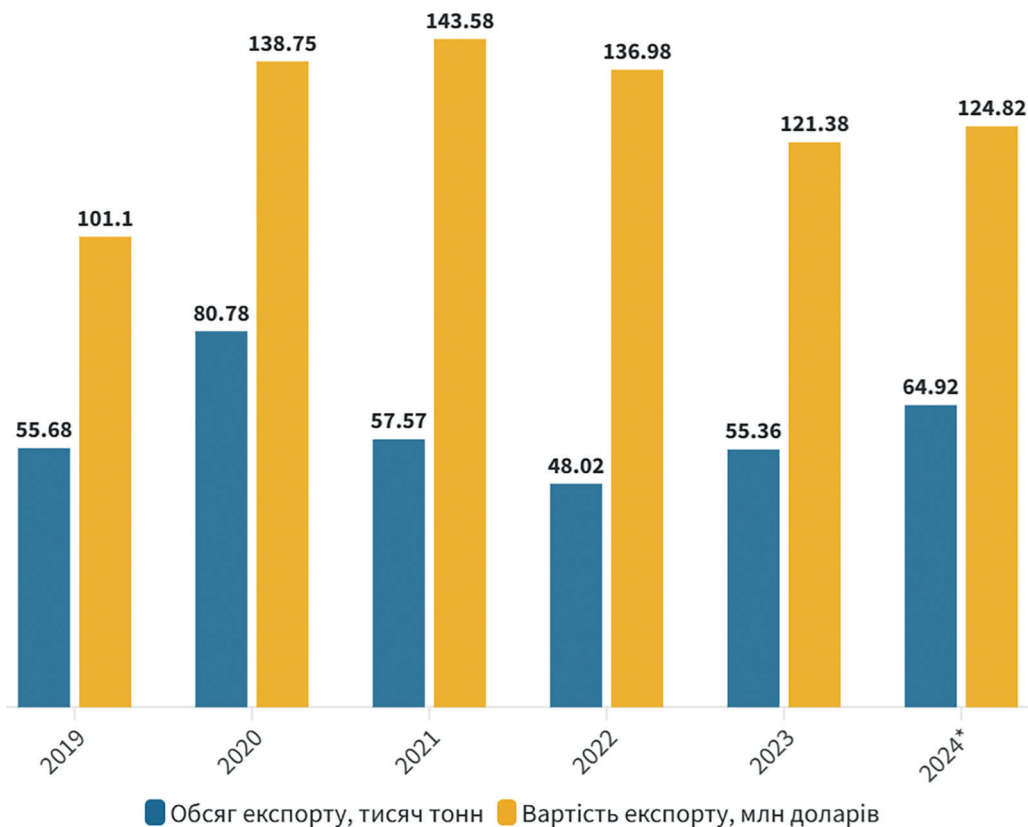

Рис. 2. Обсяг та вартість експорту натурального меду
(* у 2024 році дані за січень–вересень)

Джерело: [9]

усього експорту українського меду. Вартісний обсяг цих поставок склав 94,9 млн дол. Найбільшими імпортерами стали Німеччина (14,1 тис. тонн), Польща (8,8 тис. тонн) та Франція (5,9 тис. тонн). Це забезпечило Україні друге місце серед експортерів меду до ЄС після Китаю, що підтверджує високий рівень інтеграції української продукції в європейський ринок.

У 2023 році країни Європейського Союзу імпортували 163,7 тис. тонн натурального меду з країн, що не входять до ЄС, на суму 359,3 мільйона євро. Основними постачальниками були Китай (60,2 тис. тонн, або 37 % від загального обсягу імпорту), Україна (45,8 тис. тонн, 28 %), Аргентина (20,4 тис. тонн, 12 %), Мексика (10,7 тис. тонн, 7 %) та Куба (4,700 тис. тонн, 3 %).

У 2024 році Європейська комісія запровадила тарифні квоти на український мед [10], оскільки обсяги безмитного імпорту перевищили встановлений ліміт. Відповідно, з 1 січня 2025 року по червень 2025 року діятиме квота у 18,507 тис. тонн. Це обмеження може створити значні виклики для українських

виробників, які орієнтуються на європейський ринок.

Впровадження квот пояснюється зростаючим занепокоєнням з боку європейських виробників меду, які стикаються з конкуренцією з боку дешевшої української продукції. Це свідчить про необхідність пошуку нових ринків збуту та посилення присутності на альтернативних майданчиках, таких як Близький Схід, США та Азія.

Зростання собівартості виробництва залишається важливою проблемою для українських бджолярів. Основні чинники, що впливають на витрати:

1. *Логістичні проблеми.* Через військові дії значно ускладнилися постачання матеріалів для пасік (вощини, цукру, ліків для бджіл). Доставка продукції на експорт також подорожчала через руйнування інфраструктури та обмежену пропускну спроможність українських портів.

2. *Зростання цін на сировину.* Подорожчання кормів для бджіл та паливно-мастильних матеріалів прямо впливає на собівартість виробництва.

3. *Коливання валютного курсу.* Девальвація гривні зробила український мед дешевшим на зовнішніх ринках, що сприяє зростанню експорту, проте водночас ускладнює імпорту необхідних ресурсів.

З точки зору конкурентоспроможності Україна залишається одним із лідерів ринку завдяки відносно низькій вартості меду, екологічній чистоті продукції та гнучкості виробників. Проте зниження експортних цін потребує перегляду стратегій виходу на ринок, зокрема через розширення номенклатури продукції (наприклад, експорт органічного та монофлорного меду з доданою вартістю).

За прогнозами експертів, світовий ринок меду продовжить зростати, досягнувши обсягу 14,66 мільярда доларів США до 2034 року, зі середньорічним темпом зростання (CAGR) 4,62 % у період із 2025 по 2034 роки [11]. Це зростання обумовлене підвищенням попиту на натуральні та органічні продукти, а також зростаючою обізнаністю споживачів про користь меду для здоров'я.

Загалом війна значно трансформувала українську медову галузь, змусивши її адаптуватися до нових економічних реалій. Хоча Україні вдалося зберегти потужний експортний потенціал, подальший розвиток сектора залежатиме від стратегій реагування на торговельні обмеження ЄС, відновлення пасічних господарств у постраждалих регіонах та стабілізації внутрішнього ринку. У довгостроковій перспективі важливим завданням стане розширення експорту до інших ринків, розвиток органічного бджільництва та зміцнення позицій України як надійного постачальника високоякісного меду на світовому рівні.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Результати дослідження показали, що війна суттєво вплинула на експорт українського меду, створивши нові виклики для галузі. Попри значний експортний потенціал, зумовлений якісними характеристиками продукції та природними умовами, сприятливими для бджільництва, українські експортери зіткнулися з низкою проблем. Основні ринки збуту, зокрема країни Європейського Союзу, США та Азії, залишаються ключовими напрямками експорту, однак логістичні труднощі, блокада портів, руйнування транспортної інфраструктури та зростання витрат на перевезення значно ускладнили доступ до міжнародних ринків.

Крім того, війна призвела до скорочення виробництва меду через знищення пасік, скорочення посівних площ медоносних культур і міграцію бджолярів. Ускладнення фінансування виробників та нестабільність валютних курсів також вплинули на експортну діяльність. Водночас зростає попит на український мед у країнах Європи, що відкриває можливості для диверсифікації ринків збуту та налагодження нових партнерських зв'язків.

Для подолання існуючих проблем необхідно розширювати альтернативні логістичні маршрути, зокрема через західні кордони України, активніше співпрацювати з міжнародними організаціями та донорами для підтримки виробників. Важливими напрямками є розвиток механізмів страхування ризиків, державна підтримка експортерів, спрощення процедур сертифікації та посилення промоції бренду «український мед» на світовому ринку.

Перспективні напрями подальших досліджень можуть включати оцінювання довгострокових наслідків війни для галузі бджільництва, зокрема змін у структурі виробництва та можливостей відновлення зруйнованих пасік. Важливим є аналіз диверсифікації ринків збуту та логістичних маршрутів, що передбачає вивчення перспектив виходу на нові ринки, розширення експорту в країни Близького Сходу, Африки та Азії, а також розроблення ефективних логістичних схем за умов воєнних обмежень. Важливим аспектом є також роль державної підтримки та міжнародної співпраці, зокрема аналіз ефективності програм допомоги, впливу змін у митному та податковому регулюванні, а також можливостей залучення міжнародних грантів. Комплексний підхід до цих питань сприятиме відновленню та розвитку експорту українського меду в умовах глобальних і регіональних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zawojcka A., Siudek T. Handel produktami rolnymi między Unią Europejską a Ukrainą w czasie wojny rosyjsko-ukraińskiej: perspektywa ekonomii politycznej. *Roczniki (Annals)*. 2024. Vol. 26 (1). S. 338–361. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.348634>
2. Popescu A., Șerban V. Comparative Advantage in Honey Trade among the European Union's Top Exporting Countries. *Scientific Papers. Series "Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development"*. 2023. Vol. 23 (3). P. 704–717. URL: <https://managementjournal.usamv.ro/index.php/>

scientific-papers/3422-comparative-advantage-in-honey-trade-among-the-european-union-s-top-exporting-countries

3. Kryvenko N. Foreign Trade in Agricultural Products between Poland and Ukraine in the Context of the Development of International Economic Integration. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie-Problemy Rolnictwa Światowego*. 2024. Vol. 24 (3). P. 4–25. <https://doi.org/10.22630/PRS.2024.24.3.9>

4. Куць Т. В., Макарчук О. Г. Ринок меду в Україні: особливості функціонування та проблеми в сучасних умовах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. № 2. С. 335–340. URL: <http://ujae.org.ua/rynok-medu-v-ukrayini-osoblyvosti-funktsionuvannya-ta-problemy-v-suchasnyh-umovah/>

5. Журавльова А., Сментина Н. Кон'юнктура світового ринку меду та перспективи для України. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2019. № 1. С. 48–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2019_1_5

6. Разанова О. П., Скоромна О. І., Микитюк І. Г. Тенденції розвитку ринку українського меду. *Аграрна наука та харчові технології*. 2017. Вип. 3. С. 198–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anxt_2017_3_28

7. Dankevych V., Dankevych Y., Pyvovar P. Forming Conjuncture in the World Honey Market: Current State and Prospects for Ukrainian Exporters. *Agricultural and Resource Economics*. 2018. Vol. 4 (2). P. 37–54. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2018.04.02.03>

8. Global Natural Honey Production by Country. *ReportLinker*. 2023. URL: <https://www.reportlinker.com/dataset/db366ccf714b1e5ea1d6f6ffa84e2b3107b6dc6>

9. Статистика та реєстри. *Державна митна служба України*. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

10. Emergency Brake Triggered for Honey Imports from Ukraine. *European Commission*. 20 August 2024. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/emergency-brake-triggered-honey-imports-ukraine-2024-08-20_en

11. Natural Honey. The Observatory of Economic Complexity. 2023. URL: <https://oec.world/en/profile/hs/natural-honey>

REFERENCES

1. Zawojcka A. and Siudek T. (2024), Handel produktami rolnymi między Unią Europejską a Ukrainą w czasie wojny rosyjsko-ukraińskiej: perspektywa ekonomii politycznej. *Roczniki (Annals)*, vol. 26 (1), s. 338–361. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.348634>

2. Popescu A. and Șerban V. (2023), Comparative Advantage in Honey Trade among the European Union's Top Exporting Countries. *Scientific Papers. Series "Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development"*, vol. 23 (3), p. 704–717, available at: <https://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/3422-comparative-advantage-in-honey-trade-among-the-european-union-s-top-exporting-countries>

3. Kryvenko N. (2024), Foreign Trade in Agricultural Products between Poland and Ukraine in the Context of the Development of International Economic Integration. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie-Problemy Rolnictwa Światowego*, vol. 24 (3), p. 4–25. DOI: <https://doi.org/10.22630/PRS.2024.24.3.9>

4. Kuts' T. V. and Makarchuk O. H. (2023), Rynok medu v Ukraini: osoblyvosti funktsionuvannya ta problemy v suchasnykh umovakh. *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniki*, № 2, s. 335–340, available at: <http://ujae.org.ua/rynok-medu-v-ukrayini-osoblyvosti-funktsionuvannya-ta-problemy-v-suchasnyh-umovah/>

5. Zhuravl'ova A. and Smentyna N. (2019), Kon'iunktura svitovoho rynku medu ta perspektyvy dlia Ukrainy. *Naukovyj visnyk [Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu]*, № 1, s. 48–62, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2019_1_5

6. Razanova O. P. Skoromna O. I. and Mykityuk I. H. (2017), Tendentsii rozvytku rynku ukrains'koho medu. *Ahrarna nauka ta kharchovi tekhnolohii*, vyp. 3, s. 198–205, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anxt_2017_3_28

7. Dankevych V., Dankevych Y. and Pyvovar P. (2018), Forming Conjuncture in the World Honey Market: Current State and Prospects for Ukrainian Exporters. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 4 (2), p. 37–54. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2018.04.02.03>

8. Global Natural Honey Production by Country. *ReportLinker*. 2023, available at: <https://www.reportlinker.com/dataset/db366ccf714b1e5ea1d6f6ffa84e2b3107b6dc6>

9. Statystyka ta reiestry. *Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy*. 2025, available at: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

10. Emergency Brake Triggered for Honey Imports from Ukraine. *European Commission*. 20 August 2024, available at: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/emergency-brake-triggered-honey-imports-ukraine-2024-08-20_en

11. Natural Honey. The Observatory of Economic Complexity. 2023, available at: <https://oec.world/en/profile/hs/natural-honey>

Стаття надійшла до редакції
18 січня 2025 року